

Сяргей Сцяпанавіч Панізнік - жыцццяпіс, аўтабіяграфічныя нататкі “Хто ахвочы, каб сустрэліся на Ёзвысі? Вочы – ў вочы! Сэрца – ў сэрца! Мыслі – ў мыслі!” і адказы на пытаньні ад часопіса “Культура. Нацыя”

нарадзіўся 10 мая 1942 года

Сяргей Сцяпанавіч Панізнік /Сяргей Папар, Сяргей Панізньнік/

Нарадзіўся 10.05.1942 года ў в. Бабышкі Міёрскага р-на Віцебскай вобласці. Скончыў сярэдняю школу ў в. Лявонпаль (1959), Магілёўскае медыцынскае вучылішча (1962). Працаваў фельчарам у Княжыцкай бальніцы. У 1962 г. прызваны на службу ў Савецкую Армію. У 1967 г. закончыў факультэт журналістыкі Львоўскага Ваенна-палітычнага вучылішча СА і ВМФ. Служыў у рэдакцыях дывізіійных газет Беларускай ваеннай акругі і Цэнтральнай групы войск.

Першы зборнік вершаў выдадзены ў 1967 г. У тым жа 1967 г. прыняты ў Саюз пісьменнікаў. У 1977 г. працаваў у газеце “Вячэрні Мінск”. З 1979 г. – рэдактар на Дзяржтэлерадыё БССР. У 1982—1996 – рэдактар у выдавецтве “Юнацтва”, у 1992—1994 г.г. – у Нацыянальным навукова-асветніцкім цэнтры імя Ф. Скарыны. У 1996 – 1999 г.г. – вучоны сакратар Літаратурнага музея Янкі Купалы.

Аўтар зборнікаў: “Кастры Купалля” /1967/, “Палявая пошта” /1972/, “Крона надзеі” /1975/, “Чало і век” /1979/, “Слова на дабрыдзень” /1982/, “Мацярык” /1984/, “тырно” /1989/, “А пісар земскі...” /1994/, “Пры сьвячэньні...” /2004/, “Нас – многа!” /2012/, “На падкове Дзвіны” /2019/. Для дзяцей створаны кнігі: “Адкуль вясёлка п’е ваду” /1981/, “Жыццень” /1986/, “Мы – грамадзі!” /1989/, “Золкая зёлка” /1999/, “Літары ў расе” /2011/, “Гасцінцы з пуцявін-гасцінцаў” /2016/.

Выдадзены кнігі дакументальнай прозы: “Пасля вогненных вёсак...” /1980/, “Браніслава”/1985/, “Освейская трагедия: Книга народной памяти” /1992/, «Дзеці вайны» /разам з Л.Грамовіч, 1998/. “Абліччы сустрэчаў”. Нататкі. /2017/.

Укладальнік зборнікаў: “За цябе, Радзіма” /1984 /; “Латышская савецкая паэзія: анталогія ў двух тамах” / разам з Мірдзай Абалай, 1984/; “Воляй азорыцца свет” /1985/; Максім Багдановіч “Узор васілька” /1985 /; “Ветразь” /1985, 1990, 1991 /; “Песня Даўгавы” /1986/; “Наш Нёман” /разам з Лаймонасам Інісам, 1988/; “Падарожная кніжка Скарыны” /разам з Валянцінай Дышыневіч, 1990/; Турагельды Туякбаеў “Снежны чалавек”, у суаўтарстве з Міколам Мятліцкім /1992/; Янка Купала “Явар і каліна” /2000/; Крывіцкія руны: Беларускія пісьменнікі Латвіі” /2003/.“Крывіцкія руны. Вып.ІІ: Беларускі культурны мацярык у Латвіі “укл.,прадм., камент: М. Казлоўскага, С. Панізьніка. /2017/ і “Крывіцкія руны.—Вып. ІІІ./2019/; У супрацы з М.М. Казлоўскім выдадзены “Выбраныя творы” Віктара Вальтара /2009/, а таксама Вольгі і Сяргея Сахаравых /2015/, Пятра Сакола і Валянціны Казлоўскай /2016 /; “Уладзімір Караткевіч. Быў. Ёсць. Буду!”/раздзел “Гуклівы і чуйны” /2005 /; “Уладзімір Караткевіч: вядомы і невядомы” / раздзел “Свет мяне паўторыць” /2010/; “Тысяча гадоў добраму суседству. Беларуска-літоўскае гістарычнае і літаратурнае сужыццё: анталогія” /2009/; “Добрыя лекі: латышскія народныя казкі” у апрацоўцы Пятра Масальскага /2013/; “Я адзавуся! Кніга пра Каліноўскага і Касінераў Свабоды” /2014 /.

За публіцыстычную творчасць, ідэю стварэння і падрыхтоўку зборнікаў гістарычнай літаратуры “Бацькаўшчына” /1990—2002/ - лаўрэат прэміі імя Уладзіміра Калесніка.

Для серыі “Школьная бібліятэка” уклаў зборнікі: Максім Багдановіч “Шыпшына” /1991/, “У бязмежную даль: кніга пра Максіма Багдановіча” /1996/; “Слаўны сын Беларусі: кніга пра Скарыну” /1994 /; “Жыві ў свабодзе! Кніга пра Каліноўскага” /1996/; “Родныя вобразы” /Янка Купала, Якуб Колас /, суўкладальнік Яўген Хвалей /1997/; “Свой пачэсны пасад: кніга пра Янку Купалу” /1999/.

У зб.“Сустрэча роднасных сусветаў” /1997/ - пераклады вершаў паэтаў Азербайджана, Венгрыі, В’етнама, Грузіі, Казахстана, Кыргызстана, Латвіі, Літвы, Малдовы, Расіі, Славакіі, Туркменістана, Украіны, Чэхіі. А таксама пераклады маіх вершаў на англійскую, латышскую, польскую, рускую, украінскую, чэшскую мовы.

У 2011 г. выдаў зборнік “На ўсе вякі...” з вершамі на беларускай мове і ў перакладах на англійскую і французскую мовы. Мае вершы ў перакладзе на французскую мову – у зб. Н. С. Дзявольскай “У краіне паэтаў = Au pays des poètes”/2011/ і ў зб. Н.С. Дзявольскай “Poetes russes, belarusses et polonais” /2013/. У Сербіі выдадзены зборнік “Вішні цвітуць” у перакладзе Даяны Лазарэвіч /2019/.

У 1990 г. узначаліў таварыства “Беларусь—Чэхія”, у 1994 г. прызначаны старшынёй таварыства “Беларусь—Латвія” пры Беларускаім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі.

У 1979, 1999 г.г. заснаваў літаратурна-краязнаўчыя музеі ў Верхнядзвінскім і Міёрскім раёнах.

Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны /1991/, Ганаровай граматай Прэзідыума Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь за ўклад у развіццё і пашырэнне кантактаў паміж грамадзкасцю Беларусі і сусветным супольніцтвам /1996/, ордэнам Трох Зорак ад прэзідэнтам Латвійскай Рэспублікі /1998/, дыпломам міжнароднага літаратурнага конкурсу ЮНЭСКА “Сустрэча двух сусветаў”; да 500-годдзя адкрыцця Калумбам Амерыкі /1992/, медаллю да 100-годдзя БНР /2019/, дыпломам за ўклад у развіццё беларускай культуры за кнігу “Крывіцкія руны” у 3-х тамах ад Беларускага Інстытута Навукі і і Мастацтва імя Францішка Скарыны ў Канадзе /2019/. Ганаровы грамадзянін Асвеі /2003/.

Сяргей Панізьнік: “Хто ахвочы, каб сустрэліся на Ўзвысці?

Вочы – ў вочы! Сэрца – ў сэрца! Мыслі – ў мыслі!”

(аўтабіяграфічныя нататкі)

Мы Айчыны сыны, мы сябры, грамада.

Свой пачэсны пасада зноў любоў адишукала.

Хай жыве Беларусь – як агонь, як вада!

У адвечнай хадзе Беларусь і Купала.

З песні “З Купалам у сэрцы”. Музыка Міколы Яцкова.

Я, Сяргей, сын Сцяпана і Ганны-Нюры, нарадзіўся 10 мая 1942 года ў в. Бабышкі побач рэчкі Волты. Двойчы ратаваў сваю сям’ю ад вывазу ў Нямечыну. Першы раз солтыс Шадурскі пазначыў у загадзе, што мама мая – цяжарная. Высылку адмянілі. Другі раз Шадурскі сцвердзіў, што народжаны ў Панізьнікаў сын цяжка хворы. Так вось партызанская сям’я не пацярпела. А выжыць пры акупацыі пад прыцэламі паліцыі, самааховы, галодных і халодным партызанаў было цяжка.

У бедныя пасляваенныя гады сям’ю ратаваў агарод, пасоленыя для прадажы вялізныя агуркі: семкі мама абмяняла ў 1943-м у пажылога немца з Дрысы на сала і яйкі. Дапамагала нам родненькая суседка Альжбета Фролаўна Панізьнік. Гэта яна прыняла мяне на свет /бабіла – пупок адразала/. Ад яе прыходзілі да мяне такія словы: гамэрня – грамада, кукекаць – размаўляць, паджулябаць – перакусіць,

дукрыць – кеміць, выранджацца – крыўляцца, дундзець – гаварыць неразборліва, разжаг*ерыцца – шырока расставіць ногі / г – узрыўное /...

Запомнілася, як яна мяне “гаршка насіла”. Падсаджвала на карак /на шыю/, топала,трымаючы мяне за ножкі. І я з вышыні сваім “гаршком” у неба ўпіраўся.

*Не змену накаленняў – змену варты
Любоў праводзіць на мацерыку.*

Бабуля Альжбета, 1886 года нараджэння, гадала сваю стогадовую маму. Запомніў яе імя: Сцепаніда. Дазнаўся і пра такое дзіва: яна захавала ў сябе ўніяцкую веру. Апраўдавалася так: “А веру мяняць – грэшна”.

Вельмі шанавала сваю веру мая мама Ганна, якую Нюрай называлі. Помню, як мяне вадзіла за 5 вёрст у Лявонпаль адбыць Вялікодную ўсяночную, які асвяціць ранкам. Яна нарадзілася на Грамніцы – у лютым 1914 года ў сям’і Ганэты Анупрэўны і Рыгора Іванавіча Селюна, які служыў садоўнікам аж у Царскім Сяле. Ён быў вымушаны ў 1917 годзе з галоднага Петраграда адправіць сям’ю на радзіму жонкі.

У нас у хаце стаялі кросны: мама ўмела ткаць каштоўныя посцілкі. Дазнаўся я, што майстру, які наладжваў кросны, называлі так: панізь. Панізьнікаў па ўсіх аколках жыло многа. Але пазней быў я агаломшаны і такім адкрыццём у Сеціве. Імя прапаведніка-францысканца ў манастырскай кнізе горада Шірокі Бр’ег /Боснія і Герцагавіна/ было пазначана так: sv. Poniznik iz Kalabrije, franjevac, cudotvorac /1582 – 1637/. Служылі калісьці прапаведнікі-францысканцы і ў нашай Дзісне, можа і перанеслі прозвішча чудатворца як рэлігійную мянушку і на берагі ракі Волты. Я перапісваўся з Эвай Панізьнік з Гданьска, Жанна Панізьнік мне зваліла з Краснаярска...

*Разбегліся Панізьнікі
па свеце, як па садзе.
Адны на волі лісцікі,
другія пры пасадзе.
... Няхай глядзяць капрызнікі
на нашы амулеты...
Мы, смелыя Панізьнікі,
яднаем кантыненты.*

Мой бацька Сцяпан, народжаны 13.01.1905 года, у калгасе імя Чапаева коней пасвіў. Ахвотна дапамагаў яму. Пры вогнішчы чытачу адной кніжкі на дзень не хапала...

Я вельмі ўдзячны сястрыцы Ніне, народжанай 21.XI.1933 года. Яна, Ніна Янсанэ, стала перакладчыцай на беларускую мову некалькіх тамоў латышскіх пісьменнікаў, пачынаючы ад Яніса Райніса. Рыжанка з 1951 года аднаго разу ме напісала: “Я добра помню свой мацярык: там сонца па зямлі хадзіла”.

У маім маі 1942 года скрыжніца па Волце ішла, успол вады яшчэ не пачынаўся. Таму бацька пры выпадку з тых часоў паўтараў: “*Май – каню сена дай, а сам на печ уцякай*”. Парады сваіх бацькоў чуў ад рання да вечара і асабліва пры развітанні: “*Еш, пакуль рот свежэ!*”, “*Ня лезь на лес!*”, “*Не маніся, а Богу маліся*”, “*За грошы будзеш харошы*”, “*Грэх у мех і сам наверх*”, “*Жыць – не мяшок шыць*”, “*Хто мяняе, па тым хамут гуляе*”...

Як мяне называлі ў сям’і? Сведчыць адно з пажаданняў сястры Ніны: “*Сярожка! Каб сьвязацілася, цёпла грэлася! Каб жылося-былося, весялілася! Каб вялося і пілося, смачна елася і яшчэ больш хацелася!*”

У цеплыню роднай сядзібы да мяне, мальчика падрослага, упляталіся маліцвенныя словы Косьціка Адамовіча: “*Хрыстос радзіўся – Бог ваплаціўся...*”. Да сённяшняга дня не забыўся, як маленькая Каралінка пад вакном спявала рытуальную песню “Алялюя!”

*Гартайце старажытныя пісьмёны,
Шукайце нашы даўнія імёны.
Паўлінка, Каралінка і Параска:
Народнае імя – нібыта казка.*

Мой клопат і доўг перад Вялікароднай Віцебшчынай – штодзённы. Пасля Бабышак, Лявонпаля, Мёраў – Полацак стаў маёй сталіцай. Таму я ніколі не змагу назваць мясціну майго нараджэння “малой радзімай”. Яна была ў мяне і ёсць - толькі вялікая, толькі высокая і глыбінная.

У 1949 годзе я пайшоў у першы клас Латаўшчынскай пачатковай школы. Роза Уладзіміраўна Шкель і яе муж Аляксей Уладзіміравіч /шкель па-латышску – скіба/ былі маімі настаўнікамі. Вялізны клас, чатыры шэрагі партаў. З радасцю выбягалі на ўрокі фізкультуры. Пасярод пляца – бум. Па двое мы павінны былі на высокім буме прайсці адзін другому насустрач. Асцярожненька хачу размінуцца з Марыяй Шук. Іскры ў вачах ад прытулення... Пазней я апазнаў тое пачуццё, паўтарыўшы парадку, як трэба жыць: “*Вочы – ў вочы! Сэрца – ў сэрца! Мыслі - ў мыслі!*”

У чацвёргым класе была ў нас новая настаўніца. Запомніліся яе ўрокі спеваў. У калгасе імя Чапаева мы павінны былі і песню пра Чапаева умець спяваць. Пачынаю: “Тулял по Уралу Чапаев-герой. Он соколомрвалсяполками на бой...” Пачынаю другую: “Броня крепка и танки наши быстры...” Лепш атрымліваецца. Але настаўніца здзеквалася з мяне за неправільнае вымаўленне імя: “Дуня-тонкопряха...”

Сястра Ніна расказала, што ў вёсцы Латышы школа дзейнічала і ў гады вайны. У 1943 годзе яе вучыў настаўнік Янка Манета. Яго вучні мусілі напамяць вывучыць паэму Якуба Коласа “Новая зямля”. Урыўкі з гэтага твора Ніна прыгадвала і праз дзесяткі гадоў. У 1944 годзе Янка Манета пры партупеі, на кані пад’ехаў да нашага дома развітацца. Запытаўся ў мамы, ці засталіся жывымі яе браты. А прадставіўся так:” Я – камісар, палкоўнік Пархоменка”.

*Памяць стане мне каронай,
а жывіца – абаронай
ад слязіны неўгамонай.
Цешыўся я не адной –
кожнай школьнаю вясной.*

Многае я пераняў ад мамы. Яна ўмела перагуквацца з кнігаўкамі, жаўранкамі. Калі яны выляталі з яшчэ халоднай пуні, дзе вілі свае гнёзды, шчабяталі над самай галавой, а мама пераймала іх “песні”: “Былі пунікі-прыпунікі паўню-ю-сенькі. Прыляцелі, паглядзелі – нічагу-у-сенькі...”

У тых гадах душа ўбірала ўсё, што гудзела, звінела, бруілася, журчэла, трымцела... Я ладзіў самаробныя цымбалы, спрабаваў іграць на гармоніку-хромцы польку і вальс... У 1947 годзе ў Бабышкі завітаў бацькаў брат Віктар – былы абаронца Сталінграда, штурмавік Берліна. За гады вайны прызабыла яго сібірская жонка. Вярнуўся на радзіму. Гляджу на ўзнагароды маркотнага дзядзі Віці і шапчу: “Далі медалі, а хлеба не далі”. А вось больш упэўненыя рыфмы ўзлезлі са мною на каня, калі я пасвіў калгасны статак. Запісаў: “18. 08.1956 г. паявіўся верш пра Гамалю Абдэля...”

*Египет! О, Египет, ты пламенем объят.
Штурмуют твои бастионы. Англичане кричат...
... Здравствуй, наш гордый Насэр! Как видно, тебе не в руку.
Сплоти ты вокруг народы, и дай ты отпор врагу.*

Бібліятэкі былі ў Латышах, у Даўгінаве. Але амаль усе кнігі на рускай мове. У спецыяльным сшытку знайшоў і такі запіс: “А. Кулешов. “Только вперёд”. 17-гадовому вучню Лявонпальскай сярэдняй школы было даручана напісаць бадзёры верш для фестывальнага свята ў калгасе імя Чапаева. Верш “Фестивальный праздник” быў напісаны 14.07.1959, а надрукаваны ў газеце “Зара камунізма” Мёрскага раёна 18.07.1959. А 18 жніўня раёнка надрукавала мой верш “Два каласы”. Байка была напісана 23.07.1959. Гэтым творам адкрываецца мой зборнік “Нас – многа! Гадоў увершаваныя радкі” /Мінск. “Тэхналогія”. 2012 г./

Два каласы (байка)

У нейкім полі жыта спела.
Тут сонца поўднем моцна грэла,
І нават ветрык не дыхнуў,
Ні адной былінкі не крануў.
Два каласы, што ў гэтым полі
Жылі на сонцы і на волі,
Суседзьмі лета ўсё раслі,
Размову ціха пачалі.
Адзін з іх жоўты і вусаты,
Вагой сваёю цяжкаваты.
Другі – пусты, ні даць, ні ўзяць -
Ён стаў суседа распякаць:
- Чаго, калоссе, схіліў голаў?
Нягожа тварам глядзець долу.
Вось бач, як я, за ўсіх вышэй -
Спявай, красуйся, харашэй!
Жніво пакуль яшчэ надыйдзе,
Пражыць ты слаўна можаш тыдзень.
Прыдзеца доўга потым спаць.
А тоўсты колас змог сказаць:
- Што ж, весяліцца для карысці,
Для справы – так! Якое ж выйсце
Ты знойдзеш для сябе, мой брат?
Бо, бачу я... ты без зярнят.
+ + +
Гаворыць пышна і без стомы,
Але ж ён сам – адна саломы.

А для дзетак мною былі выдадзены такія зборнікі: “Адкуль вясёлка п’е ваду” /1981/, “Жыцень” /1986/, “Мы – грамадзі!”/1989/, “Золкая зёлка” /1999/, “Літары ў расе” /2011/, “Гасцінцы з пуцявін-гасцінцаў” /2016/. Да прыкладу, у зборнік “Мы – грамадзі!” уваходзілі вершы-усмешкі, вершы-пацешкі, прыбабунькі, скарагаворкі. Наклад – 40 000 асобнікаў.

А вось верш “Запрашэнне на гасціну” у зборніку “Золкая зёлка” рэдагавала Зоська Верас /1892—1991/. Пачынаецца ён так:

*На стальніцы – густа:
Зайцава капуста,
Мядзвежыя вушкі,
Лапкі пятрушкі,
Шчавель вераб’іны,
Сэрцайка каліны...*

Там можна прачытаць пра зямлю Еўфрасінні, пра святы Стрэчанне, Звеставанне, пра заповеты Скарыны... Гэта ўсё - з паліцы Княства кніжнага “Юнацтва”. лепшыя гады майго творчага жыцця прайшлі ў выдавецтве “Юнацтва”.

А калі сёння чытаць “Звесткі пра аўтара”, то там зноў узгадаю, што друкуюся з 1959 года, у Саюзе беларускіх пісьменнікаў з 1967 года. Выпусціў 11 зборнікаў паэзіі /пра кнігі для дзяцей ужо распавёў/. Помніцца дзіўная згадка мамы: “Калі ты нарадзіўся, за Дзвіною гарэла неба...” Так, там пачыналася карная экспедыцыя на Асвейскі партызанскі край. Пра ацалелых вязняў канцлагера Саласпілс мною былі напісаны 4 кнігі народнай памяці. Вось чаму для новых сустрэч з ацалелымі асвейцамі, “дзецымі вайны” і быў створаны ў Цінкаўцах пад Бігосавам музей “Хата бабкі Параскі на Шляху з грэкаў у варагі” /1979/.

З маіх творчых напрацовак укладальнікам кніг назаву 10 выпускаў гістарычнай літаратуры “Бацькаўшчына” /1990 –2002/. Для серыі “Школьная бібліятэка” уклаў зборнікі, прысвечаныя М. Багдановічу, Ф. Скарыну, К. Каліноўскаму, Янку Купалу і Якубу Коласу. У 1999 годзе ганаровы грамадзянін Асвеі ў родным Лявонпалі заснаваў Музей радзімазнаўства.

А з узнагародаў варта адзначыць і такое: я кавалер ордэна Трох Зорак Латвійскай Рэспублікі. У зборніку “Дабравест. Песні на словы Сяргея Панізьніка” /2006/ змешчана песня Ірыны Салаўёвай з эпіграфам: “(Уваскрослы) ...Ісус спаткаў іх і сказаў: радуйцеся! ... не бойцеся...” Паводле Мацвея св. Евангелле 28.9-10). Вось і

мая такая парада ўсім нам – жывым Промням і Струнам роднага беларускага мацерыка:

*Радавацца і не баяцца
З Дабравесця і шлях, і лёс:
Да святога ідзём Палаца.
Запаведваў братам Хрыстос
Радавацца і не баяцца.
На шляху – Беларусі гмах.
Узнадзеіцца наша праца,-
Адгукнецца ва ўсіх дамах:
“Радавацца і не баяцца”.
Да збавення прызваў Вястун:
Будзем смеласцю гадавацца.
Уваскрэсла сугучча струн:
- Радавацца і не баяцца!*

Сяргей Панізьнік

Інтэрв’ю з рэдактарам часопіса “Культура. Нацыя” Пётрам Мурзёнкам

1. У якой сям’і і дзе вы нарадзіліся. Якую ролю ваша сям’я і малая радзіма мелі і маюць у вашым духоўным станаўленьні як асобы і як творцы?

Вёску Бабышкі калісьці падзялілі на хутары і на прыберагу рэчкі Волта мне высвечваліся 11 сядзібаў. Надзел бацькі Сцяпана – сына Дзімітрыя (Зьмітрака) – прытуліўся да дарогі ад Слабады на левым беразе Дзвіны да Друі. Мама Ганна (Нюра) нарадзілася ў Царскім Сяле ў 1914 г., дзе служыў садоўнікам Сялюн Рыгор Іванавіч, родам з в.Сцебіракі каля Вілейкі. Жонку Селюна – Ганну Анупрэеўну (Падабышка з роду Танайнаў) яшчэ ў імператарскай гаспадарцы вывучылі на павітуху. І вось калі ў Петраградзе пасля рэвалюцыі пачаўся голад, былы садоўнік адправіў сям’ю на радзіму жонкі. Гэтая радзіма пасля дзяльбы беларускіх земляў аказалася пад польскай акупацыяй. Але чары павітухі паспрыялі выгадаваць траіх яе асірацелых дзяцей. І вось Нюру, пастушку, прыкмеціў хутаранін Сцяпан. Іх вяселле адбылося ў 1932 годзе. Праз год нарадзілася мая сястра Ніна, а праз 10 гадоў — я, калі акаліцы аказаліся пад акупацыяй Остланда.

У 4-м класе пачатковай школы мяне вучылі спяваць песні: “Броня крепка і танкі наші быстры...”, “Гулял по Уралу Чапаеў-герой, он соколом рвался с полками на бой”... Настаўніца здзеквалася, калі я няправільна вымаўляў слова Дуня-тонкопряха... Затое радавала мама, калі вясною вяртаўся вырай на хутар, то ластаўкі ў нашай пуні гнёзды ладзілі, а мама мне спявала ў ролі тых шчабятых: “Былі пунікі-прыпунікі паўню-ю-сенькі. Прыляцелі, паглядзелі: нічагу-усенькі... Перапілі-пераелі, пералу-ушчылі...”

А першая мая рыфма нечакана вылушчылася з вуснаў у 1947 годзе. У Бабышкі вярнуліся родныя браты бацькі: шахцёр з Францыі Аляксандр і Віктар – абаронца Сталінграда, удзельнік штурма Берліна. У Сібіры не прытуліла да сябе жонка Віктара. А на грудзях дзядзькі звінелі ўзнагароды і я аж войкнуў, пабачыўшы яго за сталом маіх бацькоў: “Далі медалі, а хлеба не далі...”

Помніцца, мама частавала родзічаў цюрой, путрай з какорамі, праснакамі, лапунамі... А ранкам быў такі пачастунак: камы з душамі. Пазней дазнаўся, што такую яду называюць цэпелінамі. Бацька жартаваў: “А што такое яглы?” І адказваў: “Гэта калі няеўшы спаць ляглі...” (Яглы – проса). Рыфмы запамніліся і з такой мамінай замовы: “Маладзік малады! Твой ражок – залаты! Дай, Божа, табе на пастаянне, а мне – на дарогу. Табе злота карона, а мне шчасыця й здароўя!” Па сёння гучаць бацькавы рыфмы: “Хто мяняе, па тым хамут гуляе”, “Май – каню сена дай, а сам на печ уцякай”. Калі сусед вярнуўся дадому ні з чым, бацька пра яго няўдачу выгукнуў так: “Зьездзіў, як цар пад Рыгу”. Вось якая была на хутары згадка пра маскоўскага цара, які не ўзяўшы прыступам Рыгу, па вяртанні злосна выпаліў нашу Дзісеншчыну.

Часта вычитваю згадкі пра так званую малую радзіму. Адноўчы я запярэчыў: “Няма малой радзімы на Волце, на Дзвіне!” Верш “У абдымках” пачынаўся такімі радкамі:

*Снуйку мовы, чублы думак
Сонца мне знайшло ў тумане.
І ў Бабышках скарбаў клунак / запаўняў.
Іх абдыманне
падказалі мамы сцежкі:
прыбабунькі там, пацешкі,
прымаўкі былі ў гучанні,
показкі – у павучанні...*

Ох, не забуду, як мяне валачобнікі папрасілі падыграць ім на гармоніку віншаванні пад вакном хаты бабкі Альжбеты: “Хрыстос уваскрос, сын Божы!” А былі запісаны мною ў Бабышках, Латышах, Даўгінаве, Ільмовіках, Лявонпалі песні не толькі валачобныя, а таксама купальскія, жніўныя, восеньскія, хрэсьбінныя, вясельныя,

песні лірычныя і галашэнні, творы дзіцячага фальклору. З песнямі Айчыны не скаціўся я ў лагчыны! Родны мацярык насычаў мяне не толькі патаемамі маўлення, спрадвечнымі песеннымі матывамі. Памятаю чуць варухлівую бабульку Сцепаніду, маму ўжо згаданай Альжбеты Панізнік. Калі стогадовую Сцепаніду папракнулі, што яна засталася ўніяткай, то яна рашуча выгукнула: “А веру мяняць грэшна!”

Даўней на Купалле ў нас кастры не палілі. Распальвалі мазёнку (мазьніцу), прымацаваўшы яе да чатырох высокіх жардзін. Выбегу адвячоркам за сядзібу і выглядаю, дзе зіхціць полымя мазёнки...

Як не прыгадаць такі чароўны скарб з мацерыка, а не кута-закутка. Трапіў мне ў рукі рушнік-абярэг ад Белавус Параскі з-пад Дзісны. Падбягаю да мудрых спецыялістаў у Полацку і яны мне тлумачаць: на абярэгу ёсць такія выявы: Берагіня (Вялікая Багіня Маці-Зямля-Карміцелька; Вясна-Лада (Вясна-Вяснянка) – гэта памяць русалляў з XI—XII стагоддзяў. Ідыяграма вады пад імі гэта знак з эпохі неаліту. А Ірына Варабей з Таронта далучыла свае ўдакладненні, што Вясна-Лада – гэта Багіня Юнацтва, сімвал прыгажосці і пладаноснасці, цеплыні і святла, што яна апякунка кахання і шлюбаў.

Паводле разумення вучонага мужа Юрася Пацюпы – мая Дзісеншчына (цэнтр Міёры), гэта стык ронных культур, які пульсуе тут ад пары неаліту. А цяпер уявім, што я, адухоўлены стыкам розных культур, пачаў размаўляць з праснутым неалітанцам:

*Побач Ляввы – Ахламон, Жлукта і Даўбешка?
З Малімонкай – Ветрагон, Зьвяга – каля ўзьмешка!
Бэшла, Цытра, Крутадух, Шкарадзь – недаваркі?
Вяпла, Сюха – для латруг, зь імі Дылды, Шляікі...
Грэзва, Сьціменнік, Раскол – Жміндзе для прыманкі?
А Нязломак – гол-сакол з кветкай для Рахманкі!*

І хто заахвоціцца назваць маю радзіму “малой”? Тут чынная Айчына, багатая Бацькаўшчына, а не чыйсці недарэчна-прырэчны край-акраец.

2. Якую вы атрымалі адукацыю і якім чынам яна паўплывала на вашу далейшую творчасць?

Шырокую і глыбокую адукацыю займеў я ад пывунняў-гаспадыняў і дбайных гаспадароў сапраўды неабдымных родных краявідаў. Іх народная мудрасць – невычэрпная! А пасля вучобы ў Лявонпальскай школе мне закарцела паступіць у Магілёўскае медвучылішча. Справа ў тым, што маім хросным бацькам быў фельчар Лявонпальскай бальніцы Леў Іванавіч Кураш – знакаміты на ўсю акругу лекар. Я,

выпускнік школы, які ўжо друкаваў вершы ў раённай газеце, вырашыў: таксама буду фельчарам, бо мой хросны – прыклад служэння людзям.

А ў медвучылішчы мяне вучылі не толькі на фельчара. Так, я спасцігаў на латыні багацце рэцэптаў, дозы лекаў... Былі розныя кружкі, дзе вучылі выступаць на сцэне, маляваць, фатаграфавалі... Стараўся многа чытаць, каб стварыць на малюнках выявы бацькі медыцыны Гіпакрата, а таксама Авіцэны, Хайяма, Тагора, Флабэра, Дарвіна, Бернса, Чэхава, Пушкіна...

А вось хросным бацькам у лірыцы стаў для мяне старшыня літаб'яднання пры газеце “Магілёўская праўда” – Аляксей Васільевіч Пысін. Былы франтавік-связіст арганізоўваў у горадзе сустрэчы з вядомымі літаратарамі краіны. А што значыць паэту-пачынальніку атрымаць шчырыя дарчыя надпісы на кніжках саміх аўтараў: Максіма Лужаніна, Янкі Брыля, Янкі Скрыгана, Васіля Матэвушава, Алеся Бачылы, Пятра Прыходзькі, Пімена Панчанкі, самога Аляксея Пысіна... Свецяцца даты на аўтографх: 1960—1961—1962 гады.

Пасля вучобы ў медвучылішчы (1959 – 1962) я працаваў фельчарам у Княжыцах, бліжкім ад Магілёва гарадку, адкуль быў прызваны служыць фельчарам артдывізіёна 120-й гвардзейскай дывізіі. І вось ваенкор даведаўся, што ў Львоўскае вучылішча прымаюць воінаў для набывання журналістскай прафесіі. Паступіў! І ад сакавіка 1964 г. да жніўня 1967 г. мяне прытуляў Львів-Львоў. Пад час вучобы на факультэце журналістыкі Вышэйшага ваенна-палітычнага вучылішча СА і ВМФ я выказаў начальству ахвоту азнаёміцца з творчым подзьвігам паэтэсы-рэвалюцыянеркі Цёткі - Алаізы Пашкевіч. Мне падпісалі “увальніцельную” – дазвол наведваць львоўскія архівы, музеі да адбоя. І Львоў разам з ВВПВ, з Музеем украінскага мастацтва, спецфондам і аддзелам рукапісаў Навуковай бібліятэкі АН УССР імя Васіля Стэфаніка стаў для мяне сапраўдным Універсітэтам.

І вось я запрошаны на нараду маладых пісьменнікаў Львоўшчыны (Драгобыч, 22—29.0.1964), дзе былі Міхайла Шалата, Яраслаў Паўлычка, Мікола Пятрэнка, Аксана Сенатовіч і яе муж Уладзімір Лучук, Іван Грыцюк, Раман Кудлык... Пазней пазнаёміўся з навукоўцамі Рыгорам Нудзгой, Іванам Дэнысюком, Міколам Ільніцкім, Уладзімірам Маторным... “Роднае слова будзіла і клікала душы на адраджэнне Бацькаўшчыны”, - сцвярджаў паэт Раман Лубкіўскі. І маю душу таксама.

У 1966 г. было закладзена беларускімі курсантамі і студэнтамі горада Беларускае зямляцтва імя Цёткі. Пад апекай універсітэта, дзе вучылася Валянціна Коўтун, львоўскімі пісьменнікамі былі ўшанаваныя творчыя подзьвігі Максіма Багдановіча, Іларыёна Свянціцкага, Івана Франка, Алаізы Пашкевіч. Львоўскі творчы мацярык паспрыяў мне ў перакладах вершаў многіх украінскіх паэтаў. Я апублікаваў даследаванні творчасці І. Свянціцкага, І. Крып'якевіча, А. Пашкевіч... Пісаў пра

іскрынкі Памяці з фондаў Музея украінскага мастацтва – пра 23 слущкія паясы, захаваныя там рукапісы беларускіх рэдакцый XIII—XIV ст.ст., пра частку пражскіх і віленскіх выданняў Ф. Скарыны... Не забыць мне і той дзень, калі курсант атрымаў па пошце “Кастры Купалля” - зборнік, на якім было пазначана, што яго адрэдагаваў на грамадскіх пачатках паэт Рыгор Барадулін.

Ну а калі я ўзгадаю сваё прызнанне, што “мяне стварыў Львоў”, то заахвочуся закончыць яго так:

*На акварэльнай любаче бузок
у Стрыйскім парку цьвіў.
І ў Алаізіным куце свяцілася:
“Мэ фэцыт Львіў”. (Мяне стварыў Львіў).*

3. Вашая творчая дзейнасць заўважна ў розных жанрах – паэзія, вершы для дзяцей, публіцыстыка, песні, пераклады. Праца ў якіх з гэтых жанраў прыносіць вам найбольшую асалоду?

Дзве сотні песняў, запісаных на магнітафоне “Рамантык”, гэта вяртанне доўгу радзіннаму мацерыку для ўслаўлення яго глыбіннай спадчынасці. Частка з іх апублікавана ў зборніку “Беларускі фальклор”, выдадзены Нацыянальнай Акадэміяй Навук Беларусі (2015). Там – “Песні, далучаныя да вечнасці: са збораў Сяргея Панізьніка”. Радуюся і такому выданню: “Дабравест. Песні на словы Сяргея Панізьніка” (2006) з прадмовай Э.Зарыцкага. Там 34 песні аўтараў з Мінска, Магілёва, Верхнядзвінска, Чыкага, Полацка. Ганаруся дапамогай сяброў пры выданні дыскаў “Арэлі. Сяргей Панізьнік у вершах і песнях” (2011); “Пад ясну зарыцу. Песенна-абрадавая традыцыя Міёршчыны па матэрыялах аўдыёкалекцыі С. Панізьніка. Запіс 1968-69 гадоў” (2013); “Вясельныя песні і найгрышы вёскі Лявонпаль і яе наваколляў у запісах Сяргея Панізьніка 1968-1969 гадоў” (2016).

І паэзія – дзейнасць! Натхненне Нябёсаў! Адчуў узбуджэнне – і памкнулася сэрца маё напярэймы адчайнаму Слову, каб лірычнаю клятвай напоўніць заклік:

*Слоў ілжывых, слоў іржавых не дапусцім да жытла.
Мовалюбная Дзяржава – непарушная скала!*

А публіцыстыка – гэта засцярога і клятва: “Лёс, мы работай цябе абнадзеім. Крок Беларусі, шыр Беларусі, свет Беларусі - Славай надзелім”. І таму: “У заваях зімы не заблудзіцца Час. Будзем памятаць мы - будуць помніць і нас”.

Публіцыстыка – гэта ахвота выказацца:

*Чакае беларусаў праца:
на жменьцы ў нацыю сабрацца.*

У кнізе нататкаў “Абліччы сустрэчаў” (2017) я пісаў пра мерыдыяны жыцця Аляксея Пысіна, Рыгора Барадуліна, пра нектар душы Ніны Мацяш, в’етнамскія каласы Караткевіча, пра Зоську Верас, Максіма Танка, Васіля Быкава, пра тое, як мая сястра Ніна Янсанэ, перакладчыца з латышскай мовы, жыве ў сузор’і беларускага памежжа.

А па-параўдзе, займацца перакладам, гэта выконваць ахвоту: каб з новай патрэбай жыць і шчыраму сэрцу парадзіць, самога сябе адкрыць Веку, Радзіме, Праўдзе. Рыгор Барадулін жартам называў перакладчыка – перакрадчыкам. У мяне былі пераспевы, перастварэнні твораў маіх сяброў з кіеўскай сям’і: Дзмітра Чараднічэнкі, Галіны Кірпы, іх дачкі Оляны Руты. У зборніку “На падкове Дзвіны” (2019) змешчаны мае пераклады вершаў Эвы Панізьнік з Польшчы, Даяны Лазарэвіч з Сербіі, Міхайлы Шалаты з Украіны. Чакае публікацыі вялікая падборка перакладзеных мною вершаў масквічкі Ніны Дзявольскай пад загалоўкам “Вельмі жадалася б сэрцам служыць...”

Мне прыйшлося правіць апублікаваны твор дзіцячага фальклору – песню “Люлі-люлі-люлі”, пачутую яшчэ з малалецтва:

*“Люлі-люлі-люлі -
Прыляцелі гулі,
Селі на варотах
У чырвоных ботах...”*

Нехта паправіў: “Прыляцелі куры... У песні, якую спявалі перад сном, гулі – гэта спячкі.

Рыхтую новы зборнік для дзяцей пад назвай “Сонца-абаронца”. Адтуль:

*Выйшла Сонца-абаронца.
Кажэ: Дзеткі! Я вас грэю.
Кветкі – Яне, мяч – Андрэю.
Ну а ты, цень,
на пляцень!*

У зборніку “клююць зярняты лявонпальскія бусляняты”. А я побач Яны і Андрэя ўсклікаю:

*Сябры! Мы, Бацькаўшчыны дзеці,
З Айчынай будзем у суквецці!*

4. На малой радзіме вы стварылі два этнаграфічных музеі. Як нарадзілася ў вас гэта ідэя, колькі высілкаў каштавала яе рэалізацыя, і хто вам дапамагаў?

Калісьці мая мама прамовіла: “Калі ты нарадзіўся, за Дзвіной гарэла неба...” Так, я падрастаў пад гарачым небам вайны... У 1975 г. прачытаў кнігу “Я з вогненнай

вёскі...” Паверыў Алесю Адамовічу, Янку Брылю, Уладзіміру Калесніку. Зразумеў: мой абавязак – прыйсці на выпаленую зямлю, да ацалелых людзей. Вясной 1979 г. была набыта хата ў в. Цінкаўцы каля Верхнядзвінска. Знаёмцы, сябры дапамаглі аднавіць даўнюю пабудову недалёка ад Бігосава, старажытнай Дрысы, Асвеі, Расіцы... Ужо было вядома пра Асвейскую трагедыю, якая пачалася 16 лютага 1943 года.

Фашысцкімі акупантамі было спалена 1558 вёсак, знішчана 3639 жыхароў, сярод якіх 2118 дзяцей. Сотні людзей былі вывезены ў канцлагеры Саласпілс, Майданак, Равенсбрук...

*Ледавік абрушыў крыгу,
смерць – крыжацкую касу.
І не мружацца Асвеі
зацярушаныя веі,
шэрым воўкам Доля вые...*

І я пастараўся выканаць задачу: знайсці на Верхнядзвіншчыне ацалелыя сем’і, запісаць гаротныя ўспаміны. Пазней агледжаныя былі многія абшары Латвіі, абтопаў Рыгу, шукаючы ўратаваных латышамі асвейскіх дзяцей. І вось выдадзеныя кнігі дакументальнай прозы: “Пасля вогненных вёсак...” (1980), “Браніслава” (1985).

З цягам часу набытую хату сталі называць музеем-сядзібай, літаратурна-этнаграфічным музеем. У 1999 г. музей “Хата бабкі Параскі /На шляху з грэкаў у варагі” дзякуючы старанням верхнядзвінскага і віцебскага начальства займеў ганаровае званне ”народны”. Валянціна Крук – загадчыца бібліятэчнай сістэмы – аказала неверагодную дапамогу ў маёй краязнаўчай дзейнасці. Прызнала ў прэсе, што мая праца паспрыяла напоўніць памяць чытачоў імёнамі С. Сартакова, Н. Арсенневай, Г. Геродніка, Э. Вайвадзіша, Т. Хадкевіча, І. Храпавіцкага, Я. Райніса. Натхнёна праходзілі ў музеі сустрэчы з Г. Бураўкіным, Н. Гальпяровічам, з удзельнікамі міжнароднай экспедыцыі па Дзвіне-Даўгаве “Мір – планеце, здароўе і моц – зямлі”.

Калісьці мама мне раіла: “Пакідай, сыночак, слова на дабрыдзень, каб і назаўтра мог ласкава пагаварыць з чалавекам”. І калі я пачаў паглыбляцца ў векавыя праслойкі роднага мацерыка, размаўляць з зычлівымі людзьмі, то дазнаўся яшчэ і яшчэ раз, што няма “малой” радзімы на Волце, на Дзвіне. А каб сцвердзіць выснову, і быў закладзены 26 лістапада 1999 г. пры Лявонпальскай сельскай бібліятэцы гісторыка-этнаграфічны “Музей Радзімнаўства”. Яшчэ ў вершы, прысвечаным Асвейшчыне, я пісаў: “Нам для Памяці і трэба: адухоўленае неба, уваскрослая зямля...” Вось і пачаў вышукваць і паказваць на стэндах музея Веды пра суайчыннікаў, сутворцаў роднай гісторыі. О, на колькі вышыняў узняў Лявонпаль славыты графскі род

Лапацінскіх! Я ў вершы “Сляды продкаў” прыгадаў і такіх асобаў, лёсам далучаных да міёрскай планеты-планіды:

*Тут Сіновіч і Цітовіч,
Ёсць Туронак і Драздовіч,
Даўні абаронца Клёт:
Параднілі свой народ.
Бараніў і Пётра Просты
Ад звыродлівай каросты...*

Пры ўдзеле “Музея Радзімнаўства” адбылося святкаванне 1000-годдзя Лявонпаля. Я паспрыў і пленэру мастакоў “У пошуках Атлантыды”, якія займелі прытулак у філіяле музея – у хаце бабкі Ядзьвінні. Мне ўдалося надрукаваць у “Краязнаўчай газеце” некаторыя запісы з творчых паходаў: “Айчыны нашай крэўныя імёны” – пра найменні людзей, “Грэх у мех і сам наверх” – пра мянушкі жыхароў Прыдзвіння. Быў рады прызнанню намесніка старшыні Міёрскага гарвыканкама Г. Маняка пра лявонпальскі музей: “Сабраныя тут матэрыялы адлюстроўваюць не толькі літаратурную дзейнасць паэта, але і гісторыю, жыццё людзей гэтага куточка зямлі, так багатага на падзеі і таленты”.

Гэта ад імя маіх міёрскіх суайчыннікаў – Аляксандра Тронькіна, Пятра Сушка, Мікалая Крыўко, Вітольда Ермалёнка, Ігара Кандратовіча я цытую адно з выказванняў рэдактара райгазеты Леаніда Матэленка: “Мы, землякі Сяргея Панізьніка, пастаянна адчуваем яго апантанасць патрыятычнай ідэяй бескарыслівага ахвяравання Бацькаўшчыне”. Цаню і сёння таксама лагоднае падарункавае зычэнне Рыгора Барадуліна: “Музею Радзімнаўства – каб рос!”

5. Як бы вы маглі ахарактарызаваць адносіны ўладаў да дзеячаў беларускай культуры і літаратуры ў савецкі час і цяпер.

Мае высновы індывідуальныя. Я служыў у арміі ад сержанта да капітана на працягу гадоў: 1962 – 1975. У Чэхаславакіі (Цэнральная група войск) на адной з сустрэч з чэхамі я папрасіў прабачэння за маю прысутнасць у іх краіне ў ролі акупанта. Паабяцаў выкупіць сваю віну перакладамі вершаў чэшскіх паэтаў. Дарэчы, 27 вершаў 21 чэшскага паэта былі змешчаны ў зборніку “Сустрэча роднасных сусветаў” (1997).

У штаб дывізіі пайшоў данос на афіцэра і начальнік палітаддзела звязаўся ў Мінску з Саюзам пісьменнікаў і катэгарычна запатрабаваў, каб мяне выключылі з творчай сям’і як ненадзейную асобу. Але там прамаўчалі. Перажыў я і новы данос, які ў 1974 г. трапіў ў штаб 120-й гвардзейскай дывізіі ва Ўруччы пад Мінскам. Мяне за сувязь з нацыяналістычнымі дзеячамі выключылі з кампартыі, пазбавілі службы ў арміі. Але ў Саюзе пісьменнікаў не хапіла галасоў выключыць мяне з творчай кагорты. На

работу нідзе не бралі. Заступіўся за мяне пісьменнік Алесь Траяноўскі. У 1976 г. ён праз свайго сябра паспрыў мне ўладкавацца фельчарам траўма-брыгады на Станцыі хуткай дапамогі ў Мінску. Да дзеяча беларускай культуры і літаратуры Алеся Пятровіча Траяноўскага ў тыя часы адносіны былі паважныя. Віктар Карамзаў пісаў, што ім валодала «...бескампрамісная прага Волі, Праўды, Бацькаўшчыны, прага не вестуна, а Змагара — тое, чаго так не стае нам, беларусам, у адраджэнні сваёй Бацькаўшчыны».

Такой бескампраміснай прагай валодалі і Генадзь Бураўкін (дзякуючы яму я стаў рэдактарам на тэлебачанні ў 1979 — 1982 гадах), і Валянцін Лукша (я працаваў у выдавецтве «Юнацтва» у 1982–1996 гадах). У гэты час Адам Мальдзіс папрасіў мяне супрацоўнічаць у Нацыянальным навукова-асветным цэнтры імя Ф. Скарыны (1992–1994). А ў 1966–1999 гадах я працаваў на пасадзе вучонага сакратара Літаратурнага музея Янкі Купалы; і паспрыяла гэтаму добразычлівая Жанна Дапкюнас.

Улада сэрцаў, улада розуму дзеячаў беларускай культуры становілася ўладай дзяржаўна-стваральнай. Мацаваліся вежы Бацькаўшчыны.

6. Нядаўна Мэйхіл Фаўлер (2017) у сваё манаграфіі напісала, што «...пісьменнік у Саюзе пісьменнікаў у Маскве меў больш высокі статус, чым пісьменнік у даччынай арганізацыі ў Савецкай Украіне, Савецкай Беларусі ці Савецкай Грузіі». Шчыра — ці назіралі вы калі-небудзь напышлівых адносіны да беларускіх літаратараў з боку сталічных калег (Масква, Ленінград).

Адказ мае — выдыхі прытульнага літаратара. Напышлівасць перад шчырасцю з гонарам абвальваецца. Да прыкладу, мы — удзельнікі Пятай усесаюзнай нарады маладых пісьменнікаў у Маскве (1969) адчувалі паважлівае стаўленне ад Грыгорыя Курынёва, Дзмітрыя Кавалёва, а тым больш ад Івана Бурсава... Мая мама прамаўляла: «Хто ня гневаецца, таму дарога золатам пасьцелена». Пуцявіны-гасцінцы па СССР аздабляліся перакладамі маіх вершаў на русую мову такімі золатаноснымі творцамі, як Мілена Раждзественская, Н. Котаў з Ленінграда, а таксама М. Казакоў, В. Кузняцоў, І. Жылін, А. Нікалаеў, М. Стрыгалёў, Г. Рымскі, Ф. Яфімаў, з імі І. Васілеўскі, А. Дракахруст, І. Бурсаў. Пераклады масцілі кладачкі, стваралі новыя засцеленыя золатам дарогі.

7. Многія лічаць, што значны ўклад у станаўленне беларускай нацыі ў другой палове 20-га стагоддзя адыгралі такія асобы, як Алесь Адамовіч, Васіль Быкаў, Ларыса Геніюш, Уладзімір Караткевіч, Уладзімір Мулявін, Генадзь Цітовіч. Каго яшчэ вы маглі б далучыць у гэты рад і чаму (назавіце 3-5 чалавек).

Так, уваскрасае гераічны дух, калі гадуе нацыю Будзіцель. А ці пра гераічны дух думаў Аляксандр Салжаніцын (11.12.1918—3.08.2008), калі пакідаў такі запіс: «...до пронзительности полюбил печальную скудость и кроткий народ скорбной Белоруссии»? А вось хто акрамя названых творцаў уздзейнічаў на маё станаўленне як грамадзяніна, літаратара? Згаданы В. Быкаў — прэзаік, так выказаўся пра паэта: «Паэзія Рыгора Барадуліна чыстай красы Боская паэзія беларусаў, крыніца нацыянальнага натхнення». Нездарма ў 2006 г. кандыдатура Р. Барадуліна была сярод намінантаў на Нобелеўскую прэмію. Паэт, эсэіст, перакладчык... А галоўнае — Народны паэт Беларусі (1992). Я абавязаны сказаць, што Рыгор Іванавіч — мой Настаўнік. Дзякуючы яму я атрымаў у 1967 г. зборнік лірыкі «Кастры Купалля». На доме, дзе жыў і тварыў Барадулін, устаноўлена мемарыяльная дошка ў 2017 г. На яго вялікай радзіме, ва Ёшачыне, узаедзены помнік. Прамовіць гонару ўсім хапіла: «Народ з Народным гэта — сіла!

Пайшоў мне ў лад і ўклад Генадзя Бураўкіна. Цаню яго як паэта, перакладчыка, сцэнарыста... Я, удзельнік 19-й Сустрэчы беларусаў Паўночнай Амерыкі (1990 г.), быў сведкам дзейнасці там Пастаяннага прадстаўніка Беларускай ССР пры ААН. І дзяржаўнаму дзеячу разам з павагай асабліва ўдзячнасць. У тым ліку і за паратунак: старшыня Дзяржкамітэта БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні ратаваў мяне, беспартыйнага, ад беспрацоўя. Гэта Генадзь Мікалаевіч натхняў нашых творцаў, усё рабіў для таго, каб Беларускае тэлебачанне стала нацыянальнай творчай установай, натхняльніцай мудрасці, стойкасці, апантанасці.

У Год гістарычнай памяці ўпісваецца і 90-годдзе Адама Мальдзіса (7.08.1932—3.01.2022) - доктара філалагічных навук, прафесара, стваральніка Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтру імя Ф. Скарыны, былога прэзідэнта Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, сябра Рады Беларускага Фонду культуры... Ох, як турбаваўся ён пра Францішка Скарыну! Стукаўся ў розныя брамы, каб здзейсніць перазахаванне праху ўсходнеславянскага Першадрукара. Прызнаюся, што спрычыніўся я да таго, каб Адам Мальдзіс быў узнагароджаны дыпламам БІНіМа Канады за назвычайны ўклад у развіццё беларускай культуры і літаратуры (2020 г.).

Наперадзе — маяк: 130-годдзе з дня нараджэння Людвікі Антонаўны Сівіцкай-Войцік — чароўнай Зоські Верас (30.09.1892—8.10.1981). Яна нарадзілася ў Меджыбожы на Хмяльніччыне і мне ўдалося заахвоціць украінскага літаратара Васіля Гарбацюка правесці там літаратурнае свята ў гонар зямлячкі, дзе выступіў і

аўтар дзвюх кніг пра Зоську Верас — Міхась Скобла. Заранка нашай літаратуры - тэатральная дзеячка, выдавец беларускага каляндара, арыгінальнага слоўніка, часопіса для дзяцей «Заранка». Яна аўтар успамінаў пра свайго сябра Максіма Багдановіча. Не забудзем, што ў 1918 г была сярод падпісантаў гістарычнага акта аб абвешчэнні БНР. Творчая актыўнасць Зоські Верас была неверагодная. Па 600–700 пісем у год перасылала яна даследчыкам — А. Лісу, А. Пяткевічу, Г. Кахановічу, В. Іпатавай, Д. Бічэль-Загнетавай, В. Скалабану, У. Содалю... Нездарма яе называлі захавальніцай беларускай гісторыі. Зоська Верас пакінула нам наказ, паводле якога мы - беларусы, павінны стаць, народам, паўнаважнай нацыяй. Цешуся, што я асабіста ажно 35 гадоў успрымаў «духу магутныя чары» зельніцы Зоські Верас.

8. Ёсць меркаванні (Hroch, Radzik), што беларуская нацыя прыпазнілася ў сваім развіцці. Як вы лічыце, у якой ступені беларускія творцы ў галіне культуры і літаратуры спрыялі развіццю беларускай нацыі ў другой палове 20 стагоддзя і ці маглі б зрабіць больш?

Паспавядаемся Праўдай! Эрата — гэта вяртанне сумлення у песні... Прыпазніліся творцы нацыі, ці іх «прыпазнілі»? Падвергліся рэпрэсіям ў першай палове 20 стагоддзя, пачынаючы з 1933 г. — У. Жылка, А. Мрый, Ю. Гаўрук... Пачынаючы з 1937 г. В. Маракоў і яшчэ дзесятак асобаў. Столькі ж і ў 1938 г. Паўторы рэпрэсій былі і ў 1949 г. Паэты вершам пілавалі краты, іх словы даходзілі з ГУЛАГаўскіх ссылак...

Леанід Маракоў аднавіў біяграфіі больш як 20 000 пакараных грамадскіх і культурных дзеячаў. Страты людскія вялікія былі, і духоўныя таксама. Запанаваў так званы генетычны страх. Падумаць толькі: у тых часы Лаўрэнцій Цанава паведамляў у патрэбныя інстанцыі, што цэнтральнымі фігурамі нацыяналістычнай фашысцкай арганізацыі з'яўляліся Якуб Колас, Янка Купала. У шматтомнай справе, падрыхтаванай Цанавай, «фашыстамі» былі ім пазначаны Пятрусь Броўка, Міхась Лынькоў, Аркадзь Куляшоў...

Так, маглі больш зрабіць і такія магутныя творцы, як Максім Танк, Янка Брыль ... Выжылі! Я быў суседам і сутворцам апантанага Васіля Якавенкі. Некалькі радкоў з прысвячэння чарнобыльскаму ваяру:

*«Жыцця паэт — не
квет,
маёвы стрыжань;
у творчых мольбах ляжа крыжам,
каб ружавеў счарнелы свет...»*

Беларускі народ — гэта вялікая патаема Сусвету пад чулымі Нябёсамі. І ніякі ён не «народзец». Сёння знойдзеным ветразем сцалецца ваяроў-весляроў павучанне:

*анікуды Айчына не дзенецца,
не сплыве Беларусь у маўчанне.*

9. Які беларускі і які сусветны літаратурны твор (ы) з мінулага і сёння вам найбольш падабаюцца. Як на вашу думку развіваецца беларуская літаратура ў нас час і хто з маладых беларускіх пісьменнікаў вам найбольш падабаецца і чаму (назавіце, калі ласка, 3 асоб).

Чытаючы творы А. Пушкіна, вышукваў яго дарогі па зямлі беларускай. Ф. Дастаеўскі гучаў мне як прадстаўнік роду з Дастоева. Я спачуваў трагічнаму лёсу М. Лермантава, С. Ясеніна, У. Маякоўскага... Прышлося спыніцца на вершы Н. Някрасава «Железная дорога» (1864). Прачытаў радкі: «*Видишь, стоит измождён лихорадкою // Высокорослый больной белорус*». Узбудзіўся, бо перад гэтым даведаўся, што ў гады ўзвядзення ў Расіі чыгунак, патрэбны былі тысячы наймітаў. З майго Прыдзвіння прымусова набіралі чарнарабочых-грабароў. Сталася так, што слова «беларус» азначала не нацыянальнае паходжанне. Шпалаўкладчык у Н. Някрасава — измождённый белорус.

Памятаю, калі ў 1990–2002 гадах рыхтаваў у выдавецтве «Юнацтва» зборнікі гістарычнай літаратуры «Бацькаўшчына», то змяшчаў прачытаныя творы Я. Дылы, У. Караткевіча, М. Стральцова, В. Адамчыка, В. Быкава, К. Тарасава... Маім дэвізам былі словы: «Народ нараджае Асобу, Асоба ўзбуйняе Нацыю». «Бацькаўшчынай насычаныя ажылі і валуны... Мы — галосныя! Мы — зычныя, беларускія сыны!»

А «маладымі» творцамі я лічу Вольгу Іпатаву, Сяргея Чыгрына, Алесь Бельскага, Міколу Труса, Эдуарда Акуліна, Віктара Жыбуля, Валерыю Куставу, Міколу Ільчыка, Леру Сом... Шкадую пра заўчасны адыход магутнага духам Алесь Разанава. На ўсіх нас – творцаў -- глядзіць Айчына: а чаго мы варты, дастойна служым роднаму радку? Не змену пакаленняў — змену варты Любоў праводзіць на мацерыку.

10. На вашу думку, у якой ступені паваяенная і сучасная дыяспара адыгрываюць (ці маглі бы адыгрываць) ролю ў развіцці беларускай нацыі?

Беларусы зямлякі чужымі разыйшліся Бацькаўшчыну сніць. Вось чаму, калі пісаў пра парыжскага мастака, спевака Віктара Жаўняровіча (1913–2005), прысвяціў яму верш, у якім ёсць такія радкі: «*Не піша Жаўняровіч д а л ь: ён Друю бачыць зблізку*». А пра масквіча Сяргея Сартакова (1908–2005) хай прагучыць яго ўласнае прызнанне на выступленні ў Віцебску: «А я, браткі, напалавіну беларус. У мяне мама — беларуска». Далучу толькі такое: яго мама з-пад Дрысы пры змушаным

перасяленні стала сібірачкай. А дачка Сартакова прыязджала ў Верхнядзвінск, каб сустрэцца за далёкай раднёй і перадаць багатыя падарункі ад бацькі, з якім у мяне пачалая перапіска. І народжанаму на Віцебшчыне Аляксандру Качану (1925–2008), пісьменніку з Таронта Кастусю Акуле прысвяціў я верш, з якога выстаўляю такія радкі:

*З выплескаў на павяртанне стратаў
у прылівах — СЛОВА эмігрантаў:
кожнае як ветразя крыло.
Беларусь - планеты жарало.*

Так, пачутае СЛОВА эмігрантаў прабуджала насельнікаў мацерыка, узбуджала насенне нацыі. Даведаўся, як паспрыяў беларускай дыяспары Арнольд Макмілін — брытанскі філолаг-славіст, сябра Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў. У кнізе «Рунь» даў аналіз творчасці 40 маладых беларускіх паэтаў. А яго кніга «Пісьменства ў халодным клімаце: беларуская літаратура ад 1970-х гадоў XX ст да нашых дзён» (2011) — гэта энцыклапедыя сённяшняга літаратурнага жыцця Беларусі. Ён там пра мяне згадаў так: «...нястомна працуе ў галіне культурных дачыненняў Беларусі з суседнімі славянскімі краінамі і астатнім светам».

З Велікабрытаніяй злучыў лёс і Аляксандра Надсана (1926–2015) — святара, перакладчыка, заснавальніка ў Лондане Бібліятэкі імя Ф. Скарыны (1971) і музея пры ёй. А са Злучанымі Штатамі злучыліся дарогі Ванкарэма Нікіфаровіча, Веры і Вітаўта Рамукоў, Данчыка і яго мамы, Міхаіла Клейнера, Цімафея Ліякумовіча, Ганны Сурмач, Антона Шукелойця, Янкі Запрудніка... Называю толькі тых асобаў, з якімі мне надарылася сустрэкацца, узбагачацца вопытам жыцця, ведамі і сардэчным прытуленнем. У 1990 г. я быў удзельнікам 19-й Сустрэчы беларусаў Паўночнай Амерыкі, якая праходзіла ў Кліўлендзе, у беларуска-амерыканскім культурна-асветным цэнтры «Полацак». Янка Запруднік запрасіў у госці ў сваю сядзібу ў штаце Нью-Джэрсі. А я, Сяргей Папар, летам 1991 г. заахвоціўся завезці Сяргея Ясеня ў яго родны Мір. О. як сустрэкалі там свайго роднага Вільчыцкага Сяргея Мікалаевіча!

Памятаю, як праходзілі Сустрэчы беларусаў свету, сам удзельнічаў у мерапрыемствах Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына». Для духоўнага ўзбагачэння беларускай нацыі, стварэння непахіснай стойкасці Асобы — роля актыўных прадстаўнікоў дыяспары неацэнная. Уяўляю Нацыю пчаліным роем з нектарам волі, свабоды, святых памкненняў да стварэння велічы Айчыны. Таму і спадзяюся разам з Пятром Мурзёнкам:

*Радзіма святая, адзіная...
Не знішчаць цябе сілы цёмныя,
Няўклюдныя і вераломныя.*

А Канада багатая на таленавітых, змагарных, узнёсла-апантаных дзеячаў-творцаў, слугаў святарнай веры, з прычасцямі Праўды, духоўнай велічы. Гэта сябры Згуртавання беларусаў Канады, БНіМа імя Ф. Скарыны, Беларускага грамадска-рэлігійнага цэнтру... Быць «грамадзем» такога выдання, як часопіс «Культура.Нацыя» — вялікі гонар і адказнасць.

11. Над чым вы зараз працуеце. Аб чым думаеце.

Я, рэдактар выдавецтва «Юнацтва», у жніўні 1992 г. пісаў у газеце «Чырвоная змена»: *«У нас, можна сказаць так, народ толькі нараджаецца. Нацыя — гэта бутон, з якога зацвіце кветка. А плады прычакаюць нашыя дзеці, унукі...»* І сёння я працую з надзеяй: *«Будуць нашы сэрцы развівацца ў шырыню, каб у радню сабрацца. Стануць непакорнай вышынёй»*. А для ўшанавання землякоў, галасоў продкаў -

*«І я гартаю старажытныя пісьмёны,
шукаю нашы даўнія імёны.
Мне сведчаць Каралінка і Параска:
прыдзвінскае імя — нібыта
казка.
Паверыў я: Радзіме песень — жыць!»*

Вычытаў, што ў адной з манастырскіх кніг было пазначана такое найменне паслушніка-прапаведніка. У перастварэнні на беларускую мову можна перапісаць так: «Св. Панізнік (1582–1637), манах, цудатворац». Найменне стала мянушкай, мянушка перайшла ў прозвішча. Пачаў шукаць аднафамільцаў, і выявілася: «Панізнікі яднаюць кантыненты». Апрацоўваю для публікацыі і фальклорныя запісы: досціпы, засцярогі, павучанні, замовы, прыбабункі, зычэнні... Багатая ў запісах вясельная тэма. Мама казала: «Даўней людзі былі памятушчыя. Жызнёй была спакайнейшая». Бяседы з імі чакаюць прачытання. Напакаваў папкі-мамкі выслёўмі, хваласпевамі, экспромтамі, пародыямі. напярэймамі...

Вялізная ахвота — паказаць дарчыя надпісы пісьменнікаў на іх кнігах. У 2016г. было створана такое «хатняе» выданне: кніга-альбом «Аўтографы з кніжніцы Сяргея Панізніка (1960–2011)». Там змешчаны 163 пазнакі, а больш 200 надпісаў на кнігах яшчэ чакаюць прачытання. Хачу падаць чытачам даўнюю перапіску з Р. Барадуліным, Я. Брылём, Л. Геніюш. Спадзяюся, што Нябёсы паспрыяюць у

стварэнні многіх творчых партрэтаў, сярод якіх — Даяны Лазарэвіч з Сербіі, маёй сястры Ніны Янсанэ з Юрмалы — актыўнай перакладчыцы твораў латышскіх пісьменнікаў і аўтаркі яскравых згадак пра родны мацярык, дзе «сонца па зямлі хадзіла».

Так, я друкуюся з 1959 г. Агляды ўсіх напісаных вершаў пазначаны ў архіве такімі адрасамі-вехамі: Лявонпаль + Магілёў + Княжыцы + артполк + Львоў + Канада. Яшчэ на адзін узгорак на творчым папары ўскладаю пакунак вершаў, напісаных на рускай мове, пераклады маіх вершаў на рускую мову з-пад пяра знакамітых творцаў. Шчакочуць мяне мае ж пераклады з рускай мовы: аўтар масквічка Ніна Дзявольская; з польскай: аўтар Эва Панізьнік з Польшчы; з украінскай: добры дзесятак паэтаў з Кіева, Львова.

Вершы-прысвячэнні пішуцца пры свячэнні імя Асобы. Іх прыпас у мяне вялікі. Штодня аглядаю-лашчу вершы з будучай кнігі для дзяцей «Сонца-абаронца. Гатова бярэма вершаў пад вязьмом: «Фрашкі». Вось і думаю, як мне сплаціць доўг перад людзям паспалітым, перад суайчыннікамі і сямейнікамі, перад сутворцамі, каб сцвердзіць:

*Запалены кадзільні над спадчынай жытла.
Была малой радзіма, а з намі — узрасла!*
Сяргей Панізьнік

On the occasion of the 80th anniversary of Sergei Paniznik - a description of creativity, autobiographical notes and answers to questions from the magazine “Kultura. Natsyja”

(web magazine "Culture. Nation", issue 29, April 2022, 23-45, www.sakavik.net)

The editors sincerely congratulate the hero of the day, wish him good health and creative success.

К 80-летию Сергея Степановича Панизьника - описание творчества, автобиографические записи и ответы на вопросы журнала “Культура. Нация”

(веб-журнал «Культура. Нация», вып. 29, Апрель 2022, 23-45, www.sakavik.net)

Редакция искренне поздравляет юбиляра, желает ему крепкого здоровья и творческих успехов.